

Dorozsmai munkásélet

3. A munkaszüneti nap tevékenységstruktúrájában is megtaláljuk az igen magas óraszámúnak tartott munkavégzést. Néhány százalék vasárnap is vezet kereső-, termelőmunkát, és valamennyi munkahelyen kívüli, elsősorban az otthon végezhető munkatevékenységek időtartama, a hétköznaphoz viszonyítva, megnövekszik. A vasárnap 24 órájának csaknem egyötödét munkatevékenységekkel töltik a dorozsmai munkások.

A szabad idő több mint kétszeresére növekszik, megközelíti a 7 órát. Ezen belül jelentősen megnövekedett az időtartama a tévé nézésre fordított idő. Átlagosan 3 óra 1 percet ül minden dorozsmai ipari munkás a képernyő előtt.

Vasárnap megnövekedett a dorozsmalok látogatási, vendégeskedési kedve. Csaknem minden második megkérdezett igen hosszú időt tölt vendégeskedéssel, vagy ő megy, vagy hozzá jönnek. Sajnos, azonban megnövekszik a vendéglátóhelyeket felkeresők és az ott több órát eltöltők száma is.

Munkaszüneti napon lényegesen hosszabb időt fordítanak az étkezések nyugodt, kulturáltabb körülmények közötti eltöltésével.

Az elmondottak és a helyszűke miatt nem közzétehető táblázatok alapján egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a dorozsmai munkások hétköznapján a munka dominál. A munkával való elfoglaltság a 24 órával csaknem felét veszi igénybe, a munkaszüneti napon hozzávetőlegesen egyötödét. A munkavégzés időtartamának túlsúlya a napi tevékenység között kihat a szabadidő nagyságára, tartalmára (főleg tévé nézésre maradt energiájuk), és a személyi ellátásra fordított időmennyiségre is.

Az életmód milyenségét meghatározó tevékenységek végzése és az ezekre felhasznált idő nemenként, az életkor, valamint a munkaköri beosztás szerint és egyenként is differenciálódik.

A férfiak több időt töltnek kereső-, termelőmunkával és jövedelemkiegészítő munkával. A nők hétköznapjai és vasárnapi tevékenységstruktúrájában a kereső-, termelőmunka mellett uralkodó helyet foglal el a háztartás ellátása és bizonyos házi körüli munka. Ezzel teremtik meg az otthoni háttérrel háztartásuk jövedelemkiegészítő munkájához.

A nőket jobban igénybe veszi a három műszakkal járó fáradtság. Ezért hétköznap több időt fordítanak pihenésre napközben, mint a férfiak. Vasárnap a helyzet fordított, a férfiak kikapcsolódásukra, a nők termelőmunkájukat.

A nők és a férfiak időmennyiségének összehasonlítása megmutatja azokat az életmódbeli különbségeket, amelyekre korábban, a dorozsmai munkásság jellemzőek már utaltunk. Hétköznap a nőknek átlagosan 30 perccel kevesebb szabad idejük van művelődésre, kikapcsolódásra, szórakozásra, mint az — egyébként nem nagy szabadidő-meny-

nyiséggel rendelkező — férfiaknak.

A nők biológiai lényege és a három műszakban fokozottabban igénybe vett energiájuk jobban megköveteli a személyi ellátást és a pihenést napközben. A hétköznap kevesebb szabadidőmennyisége a személyi ellátásra, alvásra fordított magasabb, átlag 0,5 órával megnövekedett időtartammal egyenlítődik ki.

A munkások hátrányos helyzete a munkaszüneti nap időbeosztásában még jobban megmutatkozik. Csaknem két órával többet foglalkoznak a különböző munkatevékenységekkel. A háztartási munka "leendő", a hagyományos "hitepi ebéd" elkészítése, a sütés-főzés, takarítás magas időigénye az életmód hagyományai miatt elsősorban a nőkre hárul. Ezért több mint egy órával kevesebb szabad idejük van, mint a munkásoknak.

A Szeged-Kiskundorozsmán lakó ipari munkások időmérleget és más kérdésekre adott válaszok jól mutatják azt az átmeneti életmódot, amely leltélelészünk szerint a szegedi agglomerációhoz tartozó volt községek munkásállományának nagy részére jellemző.

Az a tény, hogy 95 százalékos kisebb-nagyobb kertes és állattartásra alkalmas udvarral rendelkező családi házakban lakik, lehetővé teszi nyújt valamilyen mértékű mezőgazdasági jellegű munkavégzésre. Ennek termékeit vagy a család fogyasztására szolgálják, vagy piacra kerülnek, de amellyel, hogy növelik a család jövedelmét, előállításuk mindenképpen terhel a rendelkezésre álló időtartamot. A megkérdezettek 43 százaléka állatot tart, 65 százalék kertet művel, 41 százalék házastársi háztáji földjén, 3 százalék hétvégi telkén dolgozik. Ezenkívül a dorozsmai munkások közül minden ötödiknek lehetősége nyílik rendszeres, pénzeskereső mellék munka végzésére is. A szakmunkásoknak inkább van erre lehetőségük, mint a betanított és a segédmunkásoknak.

Bár Dorozsma lakosságának foglalkozási szerkezete inkább ipari jellegű, az ott lakó ipari munkások mindennapi életének tevékenységstruktúrája nagymértékben magán viseli a korábbi életmód bizonyos jegyeit. Mint erre az előzőekben utaltunk, az itt lakó ipari munkások kétharmada első generációs munkás, egyötödük még a mezőgazdaságban kezdett dolgozni iskolai befejezése után. Ezek a körülmények nagymértékben ébren tartják a régi életmód hagyományait. Emellett az átmeneti állapot mellett az objektív körülmények, a kedvező lakáshelyzet járulékaiként jelentkező kertművelés és állattartás lehetősége is elősegítik a kereső-, termelőmunkán kívüli munkavégzést. Sokaknál ez az önhajszoló munkában jelentkezik.

Lényegében tehát azt mondhatjuk, hogy a Szeged-Kiskundorozsmán lakó ipari foglalkoztatottaknak bi-

zonyos részére — akik ugyan korszerű termelési szervezethez tartoznak — nem jellemző meg az életmód alapvető átalakulása, noha az általános és szak-képzettség (éppen Szeged közelsége miatt), valamint a jövedelmi viszonyok kedvező irányba változik. (A legfontosabb tartós fogyasztási eszközökkel való ellátottság igen jól mondható.) Részben megmaradtak a korábbi, hagyományos paraszti, falusi életre jellemző életmódminták olyan feltételek között, amelyek e minták továbbélését elmentő dásossá teszik és lassítják a tudati szféra átalakulását, fejlődését. Különösen megmutatkozik ez a munkások mindennapi életében.

A művelődési tevékenységekre fordított idő nagyságát és a tevékenységek végzésének gyakoriságát alapvetően két tényező befolyásolja. Egyrészt a régi életmódminták kedvezőtlenül, másrészt a nagyvárosi kulturális intézmények hiánya kedvezően hat. E két tényező hatásának együttese adja azt a felemás képet, amely egyrészt a művelődési tevékenységek rendszeres gyakorlását gátolja, de hosszabb távon lehetővé teszi a szabad idő szelektív felhasználását, és a nagyvárosi művelődési intézmények kisugárzó hatásának alkalmankénti befogadását.

A mindennapi élet tevékenységeinek megoszlása sürgető szükségletként követeli a helyi köznevelődési lehetőségeinek széles körű kiterjesztését, a belvárosi kulturális potenciáljának a lakóhely közelébe történő "importját". Ennek részletes kifejtése azonban újabb tanulmányt igényel.

Szentirmai László

Beszélgetés az energiáról

Biztonság és halásfok

— Állami Energetikai és Biztonságtechnikai Felügyelet. A biztonságtechnikai osztály vezetője Csontos Gyula. Ismerős a neve.

— Rokonok voltunk az öreggel. A nagyapám unokatestvére volt Csontos Gyulának. Rajta kívül egy szűkebb volt a családban, Csontos Imre, a nagybátyám, de amikor Kecskeméten ellopott a színházszelvényeit, otthagya a pályát...

— Elnézést a személyeskedő kitérőért, hisz a színházban nem sok köze van az energia-biztonságtechnikához.

— Hát, ha nagyon akarom, van.

— ???

— Például úgy, hogy a szentesi színházteremben aligha lesz jó meleg a télen, ha a fűtőművelet nem tesz az előírásainknak.

— Mi történt?

— A legutóbbi ellenőrzésnél kiderült, hogy a város-gazdálkodási vállalat hőközpontjában a kazánoknak lejárt a biztonságtechnikai vizsgálata, s így érvényes használati engedély nélkül üzemeltek.

— Működtek?

— Igen, de nézze, a lejárt műszaki vizsgák autói is gúrnak, csak azt nem tudni, meddig, mármint, hogy veszély nélkül. A kazánokban óriási nyomás, robbanásveszély van, ez pedig megköveteli az ellenőrzést, a rendszeres felügyeletet. Anélkül nem lehet velük fűteni.

— Leállította a szentesi kazánokat?

— Azt nem lehet. Mi lenne a rákapcsolt távfűtéses lakásokkal, ha egyszerre megszűnne a hőenergia-szolgáltatás? Átállítottam melegvízes-rendszerre, ami annyit jelent, hogy nem 120, hanem 115 fokban vizet ad a

fűtőrendszerbe. A meleg vízhez kazánra nem kötelezők az általunk ellenőrzött biztonságtechnikai előírások. A fűtés tehát nem szünetel, csak pár fokkal hűvösebb lesz...

— Öt fok különbség, más szabályok. Nem játszadozás ez a számokkal?

— Nem. A biztonsági előírásokat az adott berendezés működését figyelembe véve dolgozták ki, s ettől függően állapították meg a veszély lehetőségének mértékét.

— Fordult már elő baleset? — Tavalyelőtt Kiskunhalason egy olajfűtésű kazánban tűztéri robbanás volt. A fűtő a kritikus pillanatban éppen távol volt, így megúsza.

— Kiderítették a hiba okozóját?

— Egy tízfűrész... — Alkatrész?...

— Pénz. Valaki a biztonsági mágnesszelepet megbénította egy közbeékelte tízfűrészrel.

— Jelentkezett a pénz gazdája?

— Nem érte meg neki.

— Régóta figyelem az iroda falán kifüggesztett rézlemezeket.

— Szegeden és a város környékén a hatvanas években a széntfűtésű gőzkazánokat kicserélték, amikor az algyői földgázra átállították a fűtést az egyes üzemek. Az ócskavastelepre küldött gépekről mentették meg.

— Energiatermelés-történelem cégtáblákban elbeszélve. Ez például miről mesél: Röck István Gépgyára Budapest?

— Ilyen táblát viselt a gyufagyári gőzkazán is hetven éve. Olvassa, mit ír a Tolnai Világlapja!

— „A szegedi gyufagyárban a múlt héten (1910. április 19-én) borzalmas katasztrófa történt. Felrobbant a kazán, és eltemetett egy egész sereg munkást, akik közül kilencen meghaltak, 18-an pedig — többnyire súlyosan megsebesültek. A szerencsétlenséget mulasztás okozta. Az áldozatok java része szegény munkás, akik fejletlenül maradtak a serdülőkor határán túl is, mert az élet nem adta meg számukra mindazokat az előnyöket, amelyek gondnoki-kültséggel járnak... Egyik képünkön látható az a 40—50 métermássa súlyú kazán-darab, mely a robbanás következtében a 2—300 méter távolságban álló épület tetejére repült...”

— Természetesen rendkívüli eset volt, azóta nem történt hasonló, de ez jól mutatja, milyen veszélyes üzem.

— Energiatakarékosság és -biztonság. Gyakran előfordul, hogy a különböző előírások ilyen-olyan kitérések drágítják a termelést, a hozadék igazodás súlyos forintokat húz ki a közösség zsebéből.

— Ez erre a szakterületre nem érvényes. A biztonságos üzemelés követelményei egybeesnek a gazdaságosabb energiaszolgáltatás iránti igényekkel. Most már nem csupán a kazánok üzembiztonságát ellenőrzük, hanem komplex vizsgálatokat is végzünk.

— Miért?

— Hogy megállapítsuk, milyen a tüzelőberendezések hatásfoka, mennyire hasznosítják az eltűnt fűtőanyagot hőtermelésre, egyszerűbben „sarkosabban” kormot gyártanak, vagy gözt.

— Korábban nem ellenőrizték?

— Nem. Az újabb rendelkezések szerint arra is kiterjed a munkánk, milyen minőségű kazánvizet használnak.

— Nem mindegy?

— A vízből sok válnak ki, ez a vízkő. A vízkő rossz hővezető, azaz szigetelő, ami annyit jelent, hogy ugyanolyan hőfokú vizet a lerakódott csövű kazánban több fűtőanyaggal lehet csak termelni. Ez viszont már zsebébevégo téma.

— Hogyan ellenőrzik?

— Vízkeménységmérő és tüzeléstechnikai vizsgálóműszerrel. De hadd mondjam el, hogy nemcsak a kazánokkal foglalkozik az osztály, hanem például a vegyipari készülékek, a légtartályok, a gáziparancsok, nyomástartó edények, a gázfejlesztők, a gáz- és olajtűzelésű berendezések, valamint a villamosági biztonságtechnikai felügyelet is mi látjuk el.

— Mit ér az önök szava, segít-e a takarékos energiateljesítményekben?

— Remélem! Az előírásokat be kell tartani.

— Mit tesz lehetővé a hivatalos jogkörök?

— Szabálysértési eljárás kezdeményezhetünk annál a vállalatnál, üzemnél, ahol pazarolják az energiát.

— Általában...?

— Személyre szólóan. A felelőst nem lesz nehéz megkeresni, s már megjelent a rendelet, amelynek alapján büntetni lehet.

— Az mit mond?

— „Nehézipari szabálysértést követ el, aki az energiahordozók felhasználási előírásait megszegi.”

Bátyai Jenő

Igricz Zsigmond

Szegedi mozaik a repülés történetében

Egyesek ma már olyan természetesen tartják és veszik a repülést, mint a levegőt és a vizet, vagy az élet sok más természetes velejáróját. A Magyar Televízió kedden fejezte be sugározni Daniel Costelle nagyszerű alkotását, *A repülés történetét*, amelyből megtudhattuk, élményszerűen megismerhetjük az emberiség egyik ősi álmának csodálatos megvalósulását, *Daidalos és Ikaros*, *Simon mágnus*, *Leonardo da Vinci*, *Verentius* és mások kezdeti próbálkozásaitól a *Montgolfier-fivérek*, a két világháború eredményein keresztül, *Ciolkovszkij*, *Oberth* és mások munkásságán keresztül egészen a hanghatárt túllépő gépsodákat, talán már a jövő nagy lehetőségeit is érzékelve, múlttól hozott élményekkel és örömeikkel, fájdalommal és szorongásokkal.

A repülés történetéhez most egy szegedi mozaikot szeretnénk hozzátenni, *Szablik István* (Szeged, 1746. — Kalocsa, 1816) korának legkiválóbb magyar fizikusa, a volt szegedi piarista gimnáziumnak 1786—1790-ig igazgatója munkásságából. Az első magyar léggömb felbocsátását Pándi Lajos 1928-ban készült festménye is megörökíti. A kép ihletője Szablik kortársának *Benyák Bernát*nak latin nyelvű verse, a *Globus aërostaticus*. Ebből a versből tudjuk, hogy *Nyemitz professzornak* harmadik kísérletén sem sikerült Montgolfier-féket reprodukálni. (*Benyák* emléket kap az 1801-ben alapított *Posonyi Ignác* adományát, az I. sz.

Kórházat, és versét a szintén ugyanabban az évben megnyitott *Grünn Orbán nyomdá* jában nyomtatták ki, és a kórházi alapkövet helyezték el.) *Szablik saját költségén* 1783. augusztus 15-én eredménytel kísérletez a kísérlet egy két láb átmérőjű gömbbel. A léggömb meleg levegővel történt megtöltés után szállt fel a régi Pest főterén. A nagy eseménynek, a festmény szerint is, számos tanúja: piaci árusok, városi lakók, sőt városi tisztviselők is voltak. A második léggömb kísérletét Szablik 1784 júliusában hajtotta végre szintén Pesten, a harmadikat Szegeden, 1785-ben és a következőt Győrött, 1786-ban.

Ennyi az első magyar léggömb vándortétele, mert aztán Szablik nem kisebb emberrel kapott hajba, mint I. József császárral, akinek németesítő törekvéseivel és rendeleteivel szembeszállt. A császár halálát követő, Szegedre került meggyógyulása után visszahelyezte igazgatói székébe, ahonnan a következő császár parancsára csak eltávolították, és 1790 januárjában állásától is megfosztották. Ezt követően Makóra ment, rokoni körébe, azonban a helytartótanács elrendelte, hogy ott sem tartózkodhat, és még ugyanaz év szeptemberében Nyitraira vitették, majd Kiszsebenre helyezték. Teljesen családottan, és visszavonultan embertől, tudománytól Kalocsán halt meg 1816-ban.

Móra Ferenc írja róla, a *Szegedi tulipános lidő*-ben: „Virtuos ember volt, szegedi születés — egyes utóbbi

kutatások szerint Kunszentmártonban született —, aki nem kisebb úrral ütközött össze, mint József császár. Az egymásra adogatta ki a nemesiszító rendeleteket, a páter rektor azonban egyről sem vett tudomást. A császár Józsefus nagy lehet Bécsben, de a szegedi kegyes iskolában semminképpen sem hírvék. Itt csak magyar királyt ismernek... Ahogy az akkori Magyar Híradó írja, „edgy égi golyóüst, mely vékonyan készített hólgyokból vala elkészítve, veres és fehér színre részszertint kifestve, két lányfi magasságú, három lat nehézségű, és öt minutát alatt a felhők határára emelkedett mozsárpattogások és tapsolások között. Ezen felnyúlnevezett úr így megmutatta ezen szárny nélküli repülő golyóüstnek szerentés felbocsátásával, hogy valami a francia és más idegen nemzetek közt lehetséges, és magyarok között sem lehetetlen az.

Íme, a magyar aeronautika első úttörői közt egy szegedi piarista. Méltó rá kegyelettel emlékezni ezekben az időkben, amikor a magyar szellemi élet munkásai csak a levegőből élnek. (1922).”

Valóban, Szablik István, ha csupán a maga kis mozaikjával is, de beletartozik a repülés történetébe, hiszen a Montgolfier-testvérek kísérletét követően, még ugyanabban az évben, hetven napal később felbocsátotta az első magyar léggömböt a levegőbe.

Hajómúzeum

Nyugalomba vonult a drezdai Elba-hajózás, a „fehér flotta” egyik legöregebb gőzhajója. Az 1897-ben épült lapátkerekes vízi jármű, amely 650 utas befogadására volt alkalmas, egészen a múlt év végéig részt vett más lapátkerekes és mai korszerű Dieselmotor meghajtású társával együtt az elbai vízi forgalomban, a csehszlovák határ és Meissen között.

A régi hajó — melyet technikai műemlékként tartanak számon — a jövőben beton-alapra helyezve múzeumként fog működni. Egyébként a felső-elbai „fehér flotta” az egyetlen az NDK területén, amelyben még ilyen régi hajók is közlekednek, a vízi kirándulások kedves színteljeként.